

УДК 349.42

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-137-141

Романескул Сергій Сергійович,

аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

romanekul10@gmail.com

ORCID ID: 0009-0002-3241-1317

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто нормативно-правові акти, які формують систему законодавства у сфері агропромислового комплексу України. Здійснено аналіз основних напрямів розвитку та зміни інститутів через появу нових тенденцій у розвитку агропромислового-комплексу.

Встановлено, що в умовах переходу до ринкової економіки в Україні виникла нагальна потреба розробки і здійснення великої сукупності правових, організаційних, економічних, наукових, соціальних та інших заходів з метою забезпечення такого розвитку аграрної сфери економіки, який би повністю відповідав потребам країни, забезпечував її продовольчу безпеку. Констатовано, що особливо це актуально в умовах євроінтеграційних процесів, тому надзвичайно важливо постійно досліджувати та вдосконалювати рівень державного регулювання діяльності у сільськогосподарській сфері з метою приведення їх у відповідність до стандартів Європейського Союзу.

Наявність недосконалості національного законодавства характеризує адміністративно-правове регулювання сучасного українського агропромислового комплексу, що зумовлює необхідність системного реформування агропромислової сфери як на державному, так і на регіональному рівнях.

Автор прийшов до висновку, що важливим правовим засобом належного здійснення заходів по реформуванню суспільних відносин в аграрному секторі економіки є науково обґрунтована, взаємоузгоджена система законодавства агропромислового комплексу України.

Ключові слова: агропромисловий комплекс України, законодавство, нормативно-правовий акт, підзаконний нормативно-правовий акт, реформування.

Romanekul S. GENERAL CHARACTERISTICS OF LEGISLATION IN THE SPHERE OF AGRICULTURAL INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

The article examines normative legal acts that form the system of legislation in the sphere of the agro-industrial complex of Ukraine. An analysis of the main directions of development and changes in institutions due to the emergence of new trends in the development of the agro-industrial complex was carried out.

It was established that in the conditions of the transition to a market economy in Ukraine, there was an urgent need to develop and implement a large set of legal, organizational, economic, scientific, social and other measures in order to ensure the development of the agrarian sphere of the economy, which would fully meet the needs of the country, ensure its food supply safety.

It was found that this is especially relevant in the conditions of European integration processes, therefore it is extremely important to constantly research and improve the level of state regulation of activities in the agricultural sector in order to bring them into line with the standards of the European Union.

The presence of imperfect national legislation characterizes the administrative and legal regulation of the modern Ukrainian agro-industrial complex, which necessitates the systematic reform of the agro-industrial sphere at both the state and regional levels.

The author came to the conclusion that an important legal means of proper implementation of measures to reform social relations in the agrarian sector of the economy is a scientifically based, mutually agreed system of legislation of the agro-industrial complex of Ukraine.

Key words: agro-industrial complex of Ukraine, legislation, normative legal act, sub-legal normative legal act, reformation.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших зв'язків між економічними системами більшості ринково-орієнтованих держав світу є агропромисловий сектор на даному етапі економічного зростання. Висока енергетична безпека, використання різноманітних агротехнічних прийомів, екологізація шляхом застосування передових енерго- та екологізберігаючих технологій, прийомів хімізації та меліорації – все це сприяло його розвитку.

У зв'язку з відповідальністю держави за збереження нормальних соціальних умов для громадян, постачання продуктів харчування та інших сільськогосподарських товарів у достатній кількості та належної якості, захист прав та інтересів виробників і споживачів харчових продуктів, необхідним є ефективне нормативне регулювання у агропромисловий комплекс. Виконання державою своїх соціально-економічних функцій становить задоволення потреб, завдань, обов'язків та інтересів населення і нації в цілому. Особливо це актуально в умовах євроінтеграційних процесів, тому надзвичайно важливо постійно досліджувати та

вдосконалювати рівень державного регулювання діяльності у сільськогосподарській сфері з метою приведення їх у відповідність до стандартів Європейського Союзу. У зв'язку із цим актуальним завданням стає дослідження державного регулювання в агропромисловій сфері, її сутності, змісту, правової регламентації, а відповідно, її теоретичної основи у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі проблемні питання нормативно-правового регулювання в агропромисловій сфері ставали предметом наукових досліджень різних науковців. Зокрема, йому приділяли увагу: А.Берлач, Ю.Битяк, Л.Біла, І.Голосніченко, С.Гончарук, Т.Коломєць, В.Колпаков, А.Комзюк, О.Кузьменко, В.Курило, Р.Мельник, Н.Нижник та багато інших.

Метою статті є визначити сутність та зміст системи законодавства в агропромисловій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий комплекс входить до ключових секторів сучасної економіки України для забезпечення та реалізації рівних конституційних прав кожного громадянина на продовольчу безпеку. Так, сільськогосподарський сектор завжди має бути у центрі уваги держави з належним збереженням умов його підтримання, а саме кліматичних та соціально-економічних. До того ж, слід додати, що агропромисловий комплекс представляє собою сукупність галузей народного господарства, зайнятих виробництвом продукції сільського господарства, при цьому не обмежуючись сільськогосподарською продукцією, включаючи інші товари споживання, її зберіганням, переробкою і доведенням до споживача [1, с. 86].

Подальший розвиток економіки країни об'єктивно потребує ефективного механізму державної підтримки, особлива роль в якому відводиться аграрному сектору, тому що саме ця галузь повинна стати флагманом у розвитку через достатню сировинну базу та пристосованість до даного виду виробництва.

Як зазначає Л. Машевська, одним із важливих засобів зміцнення функціонування аграрного сектору економіки України, пришвидшення його розвитку та становлення є право. Саме воно закріплює організаційну структуру комплексу, визначає основні параметри його функціонування. Правовими нормами регулюються суспільні відносини, що стосуються практично всіх суб'єктів АПК України [2, с. 74]. Очевидно, що для оптимального розвитку агробізнесу в Україні важливим є правове забезпечення його функціонування, створення ефективної системи законодавчого регулювання усіх аспектів агропромислового комплексу в Україні на основі позитивного вітчизняного досвіду, міжнародних та європейських стандартів у цій сфері.

Основним видом джерел права за формою виступають нормативно-правові акти України. Відтак, нормативно-правовою базою адміністративно-правового регулювання у сфері агропромислового комплексу є положення нормативно-правових актів різних за ступенем юридичної сили, сфери дії, суб'єктами правотворчості тощо.

Найвищою юридичною силою наділена Конституція України, норми якої є нормами прямої дії [3]. На конституційному рівні введено і закріплено приватно-правовий режим власності на землі сільськогосподарського призначення і водні ресурси, які є основними природними факторами сільськогосподарського виробництва; закріплено принцип «власність зобов'язує», що означає, що використання землі й інших природних ресурсів у сільському господарстві повинне бути раціональним, а також не повинне здійснюватися на шкоду людині та суспільству. Окрім того, Основний Закон встановлює гарантії непорушності права власності на майно сільськогосподарського призначення як сільськогосподарських підприємств, так і особистих селянських господарств. Також конституційно закріплено модель прав на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Це накладає на сільськогосподарських товаровиробників конституційний обов'язок здійснювати свою виробничу діяльність з найменшою шкодою як для навколишнього природного середовища, так і для здоров'я населення країни. Останній фактор забезпечується, насамперед, за рахунок виробництва якісної та безпечної сільськогосподарської продукції.

Важливе місце серед джерел права в агропромисловому комплексі належить кодифікованим нормативно-правовим актам, зокрема це Земельний кодекс України, Цивільний Кодекс України та Господарський кодекс України.

Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III [4] регулює такі інститути: форми власності на землю; користування землею; порядок передачі земель у власність та користування; окремі права і обов'язки власників землі та землекористувачів; використання земель; вирішення земельних спорів тощо. Даним кодексом передбачено право власності на землю громадян і юридичних осіб у межах населених пунктів для підприємницької діяльності. Визначено, що громадяни й юридичні особи, крім прав власності на землю, набувають інших прав на земельні ділянки, у тому числі права оренди, права забудови, сервітуту, права переважного придбання тощо.

Важливу роль у сфері правового регулювання агропромислових відносин належить Цивільному кодексу України [5]. Регулюючи особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини) відповідних учасників, він встановлює загальні положення щодо фізичних осіб, в тому числі тих, що мають статус суб'єктів аграрного господарювання, щодо юридичних осіб та їх організаційно-правових форм, щодо угод (правочинів) та інституту представництва, норми зобов'язального права та щодо недоговірних зобов'язань.

Ще одним нормативним актом у сфері аграрного господарювання, що має силу закону, є Господарський кодекс України [6]. Саме цей нормативний акт визначає основні засади господарювання в

Україні, містить загальні положення щодо господарських зобов'язань, відповідальності за порушення у сфері господарювання, особливості правового регулювання в окремих галузях господарювання тощо, тобто регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

На наступному місці за юридичною силою перебувають закони, які повинні прийматися відповідно до норм Конституції України, до міжнародно-правових актів, що ратифіковані Верховною Радою. До основних законодавчих актів у сфері агропромислового комплексу в Україні належать наступні закони:

- «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2023 р. № 742-IV;
- «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 р. № 973-IV;
- «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» від 17.10.1990 р. № 400-XII;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання діяльності фермерських господарств» від 24.09.2021 р. № 1788-IX;
- «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21.07.2020 р. № 819-IX;
- «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 9.02.2012 р. № 4391-VI;
- «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 № 1877-IV;

Далі систему законодавства агропромислового комплексу України за їх юридичною силою формують підзаконні нормативно-правові акти, до яких включаються укази і розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази міністерств і відомств України. До таких актів можна віднести:

- Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 грудня 2005 року „Про стан агропромислового комплексу та заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки України” від 28 грудня 2005 р. № 1867/2005;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про Аграрний фонд» від 6 липня 2005 р. № 543;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики України» від 1 листопада 2006 р. № 1541;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Питання страхових тарифів для страхування озимих зернових» від 11 серпня 2023 р. N 851;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку одержання посвідчення про право роботи з пестицидами» від 09 травня 2023 р. № 458;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 р. № 536-р «Про схвалення Концепції Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006–2010 роки»;
- Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження форми типового бізнес-плану створення та функціонування фермерського господарства (особистого селянського господарства)» від 02.04.2024 №1049 тощо.

Окрім того, систему нормативно-правових актів у сфері агропромислового комплексу України складають акти органів місцевого самоврядування, акти місцевих органів державної влади, локальні нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств.

Україна як самостійна держава підписала й ратифікувала низку міжнародних договорів, що регулюють відносини агропромислового комплексу, в тому числі й відносини щодо охорони земель. Слід зазначити, що між Україною, сусідніми та іншими державами укладено певні угоди, конвенції, договори, які тією чи іншою мірою стосуються регулювання відносин агропромислового комплексу. Варто зазначити, що міжнародно-правовими актами регулюються в основному екологічні відносини, які мають міжнародний характер, тому питома вага міжнародно-правових документів, присвячених земельним відносинам, досить незначна.

Україна після проголошення незалежності веде пошук власного місця в європейських інтеграційних процесах. Незважаючи на всі суперечності внутрішніх трансформаційних процесів, її поступ об'єктивно спрямований до європейської спільноти. На сьогодні значна кількість технічних регламентів ЄС в агросекторі вже наближені до національного законодавства України в рамках Угоди про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі з Євросоюзом. Процес запровадження сучасних та єдиних з ЄС стандартів ведення сільського господарства та вимог у галузі безпеки харчових продуктів тривалий, але завдяки Угоді про асоціацію з ЄС, яка містить важливий розділ щодо наближення законодавства ЄС до національного, зокрема в галузі санітарних та фітосанітарних стандартів, реальний [7].

Верховна Рада України визначає державну політику у сфері агропромислового комплексу, встановлює правові засади його функціонування, затверджує національні та інші програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку села, встановлює обсяги бюджетного фінансування, напрями та обсяги інвестиційної політики.

Підзаконне нормативно-правове регулювання в ході державного управління в агропромисловому комплексі здійснюється також профільним центральним органом виконавчої влади – Міністерством аграрної політики та продовольства України.

Основними завданнями Мінагрополітики є:

- формування та реалізація державної аграрної політики, організація розроблення та здійснення заходів із забезпечення продовольчої безпеки держави;
- здійснення державного управління у сфері сільського господарства, садівництва тощо;
- розроблення і здійснення заходів, спрямованих на комплексний розвиток галузей агропромислового виробництва і сільських територій;
- участь у формуванні та реалізації інноваційної, інвестиційної і соціальної політики у сільській місцевості та інше.

Відносно новим є Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10 липня 2018 року № 2496-VIII, який закріплює державну підтримку розвитку сільськогосподарських товаровиробників і збільшення обігу експорту органічної продукції сільськогосподарського виробництва напрямами державної політики у сфері органічного виробництва. Документ регулює органічне виробництво, яке тлумачить як сертифіковану діяльність, що пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції, яке провадиться відповідно до чинного законодавства у сфері органічного виробництва.

У 2019 році використання недосконалих технологій в сільському виробництві було визнано однією з причин екологічних проблем України відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. До інструментів включено фінансово-економічні механізми, зокрема, модернізація підприємств і зниження ставки екологічного податку, що в результаті має призвести до стимулювання розвитку екологічного підприємництва.

Основними проблемами, що знижують ефективність функціонування вітчизняного агропромислового комплексу, є також: недосконалість державної політики щодо регулювання інфраструктури агропромислового комплексу, брак доступних фінансових ресурсів, відсутність достатньої кількості висококваліфікованих спеціалістів, які би могли втілювати міжнародний досвід, а також інертність більшості суб'єктів ринку до змін та інновацій. У зв'язку із цим, інфраструктура агропромислового комплексу України потребує значних змін: створити для аграрних підприємств можливості залучати кредитні ресурси під нижчий відсоток; сприяти розвитку закладів оптової торгівлі; реформувати аграрну освіту в Україні шляхом визнання аграрних спеціальностей у ВНЗ як пріоритетних; розробити ефективне законодавство у сфері регулювання інфраструктури АПК [8].

Робота агропромислового комплексу в умовах воєнного стану є надважливою складовою у відновленні економіки України. За словами Першого заступника міністра аграрної політики та продовольства Тараса Висоцького, серед важливих напрямів спільної роботи на 2024 рік – допомога аграріям на деокупованих територіях та продовження адаптації українського законодавства до норм і стандартів ЄС., близько 40% всього законодавства ЄС стосується агросектору. Він наголосив, що доступ до європейського ринку – дуже важливий для розвитку агросектору країни.

На засіданні ухвалили рішення про звернення до ЄК щодо продовження терміну дії Директиви ЄС з тимчасової лібералізації торгівлі та інших торгових поступок на український експорт до ЄС ще на рік, до червня 2025 року та запровадження санкцій на поставки на зовнішні ринки продовольства та добрив російського виробництва й про підтримку ініціативи країн Балтії щодо блокування транзиту російської продукції АПК [9].

Висновки. Отже, агропромисловий комплекс – це пріоритетний сектор української економіки, що є запорукою забезпечення продовольчої безпеки країни з високим потенціалом. Державна підтримка агропромислового комплексу є неодмінною умовою його сталого розвитку та забезпечення продовольчої безпеки держави.

Наявність недосконалості національного законодавства характеризує адміністративно-правове регулювання сучасного українського агропромислового комплексу, що зумовлює необхідність системного реформування агропромислової сфери як на державному, так і на регіональному рівнях. Важливе значення має також ефективне управління агропромисловим комплексом, яке є результатом запитів суспільства на політичному та соціально-економічному фронтах.

Єдиним шляхом покращення стану українського законодавства є приведення його у відповідність до міжнародних стандартів з огляду на висвітлені питання адміністративно-правового регулювання щодо агропромислового комплексу країни. Доцільно було б на законодавчому рівні визначити аграрний сектор в Україні та розробити проекти нормативно-правових актів, які регулюють процес приватизації державних аграрних підприємств, оформлення прав на землю та інші пов'язані з цим питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дегтярьова С. В. Агропромисловий комплекс України як предмет адміністративно-правового регулювання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23), т. 2. С. 86-90.
2. Машевська Л. До питання про поняття «джерела аграрного права». *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 2. С.74-76
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
7. Близько 400 агрорегламентів ЄС адаптовано до національного законодавства України. URL: <http://agrocareer.com/news/1135/%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%BE-400>.
8. Головачова О. С. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури аграрного ринку України. *Бізнесінформ*. 2013. № 5. С. 178–183.
9. 3 пріоритетами роботи на 2024 рік визначились учасники комітету підприємців агропромислового комплексу торгово-промислової палати України URL: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/z-prioritetami-roboti-na-2024-rik-viznachilis-uchasniki-komitetu-pidpriemtsiv-agropromislovogo-kompleksu-torgovo-promislovoi-palati-ukrayini>

REFERENCES:

- Dehtiarova, S. V. (2018). Ahropromyslovi kompleks Ukrainy yak predmet administratyvno-pravovoho rehuliuвання. [The agro-industrial complex of Ukraine as a subject of administrative and legal regulation]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Вып. 2 (23), т. 2. 86-90. [in Ukrainian].
- Mashevska, L. (2010). Do pytannia pro poniattia «dzhherela aharnoho prava». [To the question of the concept of "sources of agrarian law"]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 2. 74-76 [in Ukrainian].
- Konstytutsiia Ukrainy. (1996, June 28). [Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Zemelnyi kodeks Ukrainy. (2001, October 25). [Land Code of Ukraine]. № 2768-III. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> [in Ukrainian].
- Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. (2003, January 16). [The Civil Code of Ukraine]. № 435-IV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].
- Hospodarskyi kodeks Ukrainy. (2003, January 16). [Economic Code of Ukraine]. № 436-IV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].
- Blyzko 400 ahrorehlamentiv YeS adaptovano do natsionalnogo zakonodavstva Ukrainy. (2018). [On 400 EU agricultural regulations have been adapted to the national legislation of Ukraine]. Retrieved from: <http://agrocareer.com/news/1135/%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%BE-400> [in Ukrainian].
- Holovachova, O. S. (2013). Problemy ta perspektyvy rozvytku infrastruktury aharnoho rynku Ukrainy. [Problems and prospects of the development of the infrastructure of the agricultural market of Ukraine]. *Biznesinform*. № 5. 178–183. [in Ukrainian].
- Z priorytetamy roboty na 2024 rik vyznachylis uchasnyky komitetu pidpriemtsiv ahropromysloвого комплексу торгово-промислової палати України. (2024). [The members of the committee of entrepreneurs of the agro-industrial complex of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine decided on work priorities for 2024]. Retrieved from: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/z-prioritetami-roboti-na-2024-rik-viznachilis-uchasniki-komitetu-pidpriemtsiv-agropromislovogo-kompleksu-torgovo-promislovoi-palati-ukrayini> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 9.05.2024

УДК 342.922

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-141-146

Стебловський Вячеслав Володимирович,
аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
vsteblovskiy@cuspu.edu.ua
ORCID ID: 0009-0000-2946-5459

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПОБУДОВИ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Представлена стаття аналізує адміністративно-правовий механізм побудови безпечного середовища в сучасних умовах.

Обґрунтовано, що адміністративно-правовий механізм побудови безпечного середовища є необхідним для